IQRO JURNALI , IQRO JOURNAL, ИКРО ЖУРНАЛИ
ISSN:2181-4341| wordlyknowledge.uz/index.php/iqro
Volume 24. Issue 01. Oktabr, 2026

ZAHIRIDDIN MUHAMMAD BOBUR RUBOIYLARIDA VATAN SOG‘INCHI VA LIRIK KECHINMALAR

Hayitova Durdona Jo‘rabek qizi
https://doi.org/10.5281/zenodo.23391052

Annotatsiya. Mazkur tezisda Zahiriddin Muhammad Bobur ruboiylarida Vatan sog‘inchi, g‘urbat iztirobi va lirik qahramon ruhiy kechinmalarining badiiy ifodasi tahlil qilinadi. Shoirning hayot yo‘li va she’riy merosi o‘rtasidagi munosabat, shaxsiy kechinmalarning umuminsoniy mazmun kasb etishi hamda ruboiy janrining ixcham shaklda chuqur ma’no ifodalash imkoniyatlari yoritiladi.

Kalit so‘zlar: Zahiriddin Muhammad Bobur, mumtoz adabiyot, ruboiy, Vatan sog‘inchi, g‘urbat, lirik qahramon, ruhiy kechinma, badiiy mahorat.

Kirish

O‘zbek mumtoz adabiyoti tarixida Zahiriddin Muhammad Bobur shoir, davlat arbobi va tarixnavis sifatida alohida o‘rin egallaydi. Uning adabiy merosida inson ruhiyati, hayot sinovlari, muhabbat, sadoqat va Vatanga munosabat masalalari muhim ahamiyat kasb etadi. Bobur she’riyatining o‘ziga xos jihatlaridan biri shundaki, unda shaxsiy hayot tajribasi badiiy umumlashma darajasiga ko‘tariladi.

Shoirning murakkab hayot yo‘li, siyosiy kurashlar va ona yurtidan uzoqda yashashi uning lirik kechinmalariga ta’sir ko‘rsatgan. Shu bois Bobur she’riyatidagi Vatan sog‘inchi motivini faqat biografik holat sifatida emas, balki insonning o‘z ildizlariga, tug‘ilib o‘sgan yurtiga va ma’naviy qadriyatlariga intilishi sifatida ham o‘rganish mumkin.

Mazkur tezisning maqsadi Bobur ruboiylarida g‘urbat va sog‘inch kechinmalarining badiiy ifodasi, lirik qahramon ruhiyatining namoyon bo‘lishi hamda ushbu kechinmalarning umumlashtiruvchi xususiyatlarini tahlil qilishdan iborat.

Asosiy qism

Bobur ruboiylarida g‘urbat va Vatan sog‘inchi

Ruboiy Sharq mumtoz she’riyatining ixcham, ammo mazmunan teran janrlaridan biridir. Unda shoir muayyan hayotiy kuzatish, falsafiy xulosa yoki ruhiy kechinmani qisqa shaklda ifodalaydi. Bobur ijodida ham ruboiy janri shaxsiy tajriba va umumiy insoniy tuyg‘ularni uyg‘unlashtirish imkonini beradi.

Bobur she’riyatidagi Vatan sog‘inchi uning hayotiy tajribasi bilan chambarchas bog‘liq. Ona yurtdan uzoqlik, g‘urbat, yaqinlar va tanish muhitdan ayriliq shoirning ruhiy olamida chuqur iz qoldirgan. Bunday holatlar lirik ifodada oddiy xotira yoki afsus shaklidagina emas, balki insonning o‘zligini anglashiga ta’sir qiluvchi kechinma sifatida namoyon bo‘ladi.

Boburning mashhur ruboiylaridan biri quyidagi misra bilan boshlanadi:

“Yod etmas emish kishini g‘urbatda kishi...”

Ushbu misra shoir ijodidagi g‘urbat mavzusini yoritishda muhim ahamiyatga ega. Unda uzoqda yashayotgan insonning boshqalardan kutgan e’tibori, xotira va mehrga bo‘lgan ehtiyoji

seziladi. G‘urbat faqat geografik masofa bilan belgilanmaydi; u insonning o‘ziga yaqin kishilar, tanish muhit va ma’naviy tayanchlardan uzoqlashishi bilan ham bog‘liq.

Mazkur motivni tahlil qilishda shoirning hayotiy tajribasi bilan lirik qahramonning badiiy qiyofasini o‘zaro bog‘lash lozim. Bobur she’riyatidagi kechinmalar muayyan tarixiy shaxsning boshidan kechirgan voqealariga daxldor bo‘lsa-da, badiiy ifoda tufayli kengroq ma’no kasb etadi. Shu tariqa g‘urbat va sog‘inch alohida insonning holatidan umumiy insoniy tuyg‘ular darajasiga ko‘tariladi.

Lirik qahramon ruhiyati va badiiy ifoda

Bobur ruboiylarining muhim xususiyatlaridan biri lirik kechinmalarning samimiy ifodalanishidir. Shoir insonning ichki iztiroblarini ortiqcha murakkablashtirmasdan, hayotiy kuzatishlar va ta’sirchan ifodalar orqali yetkazishga intiladi. Natijada she’riy matnda shaxsiy dard bilan umumiy hayotiy xulosa o‘rtasida uzviylik yuzaga keladi.

Lirik qahramonning ruhiy holatini o‘rganishda sog‘inch, ayriliq, yolg‘izlik va xotira kabi tushunchalar o‘rtasidagi munosabatga e’tibor qaratish muhim. Sog‘inch insonni o‘tmish bilan bog‘lasa, xotira uning ma’naviy tajribasini saqlaydi. G‘urbat esa ana shu xotiralarni yanada teran his etishga sabab bo‘lishi mumkin. Bobur lirikasida ushbu kechinmalarni bir-biridan ajratmagan holda, o‘zaro aloqador badiiy hodisalar sifatida tahlil qilish maqsadga muvofiq.

Shoirning hayotiy tajribasi bilan she’riy ifodasi o‘rtasidagi bog‘liqlik uning ijodini o‘rganishda muhim mezondir. Biroq har bir lirik kechinmani bevosita tarjimayi holga tenglashtirish to‘g‘ri emas. Badiiy asarda shaxsiy tajriba qayta ishlanadi, umumlashtiriladi va poetik mazmun kasb etadi. Shu jihatdan Bobur ruboiylaridagi sog‘inch motivi tarixiy-biografik asos bilan bir qatorda, mustaqil badiiy-estetik qiymatga ham ega.

Bobur ruboiylarining badiiy va ma’naviy ahamiyati

Bobur she’riyatidagi Vatan sog‘inchi mavzusi shoirning ona yurtga munosabati, insoniy bog‘liqlik va ma’naviy xotira masalalarini anglashga yordam beradi. Bu mavzuning ta’sirchanligi, avvalo, kechinmalarning samimiyligiga hamda ularning o‘quvchi ruhiyatiga yaqinligiga bog‘liq.

Bobur ruboiylarini tahlil qilishda janrning ixchamligi ham alohida ahamiyatga ega. Ruboiy shakli shoirga bir necha misra doirasida murakkab ruhiy holatni ifodalash va undan muayyan xulosa chiqarish imkonini beradi. Bunda mazmunning lo‘ndaligi, so‘zlarning ma’no yuklamasi va fikrning izchil rivojlanishi badiiy ta’sirchanlikni ta’minlaydi.

Bobur ijodidagi g‘urbat va Vatan sog‘inchi motivlari bugungi o‘quvchi uchun ham ahamiyatlidir. Chunki ona yurtga muhabbat, yaqinlarni qadrlash va insonning o‘z ma’naviy ildizlariga sodiqligi tarixiy davrlar bilan cheklanmaydigan qadriyatlardir. Shu bilan birga, mazkur g‘oyalarni zamonaviy talqin qilishda she’rning tarixiy sharoiti va mumtoz adabiyotga xos badiiy xususiyatlarini hisobga olish zarur.

Xulosa

Zahiriddin Muhammad Bobur ruboiylarida Vatan sog‘inchi va g‘urbat motivlari shoirning hayotiy tajribasi hamda lirik qahramonning ruhiy kechinmalari bilan uzviy bog‘liq. Ushbu motivlar orqali insonning ona yurtga, yaqinlariga va ma’naviy ildizlariga bo‘lgan munosabati badiiy ifodasini topadi.

Bobur she’riyatining muhim xususiyati shaxsiy kechinmalarni umumlashtirib, umuminsoniy mazmun darajasiga ko‘tara olishidadir. Ruboiy janrining ixchamligi esa ruhiy holatlarni lo‘nda va ta’sirchan ifodalashga xizmat qiladi. Shunday qilib, Bobur ruboiylarini g‘urbat, xotira va Vatan sog‘inchi nuqtayi nazaridan o‘rganish o‘zbek mumtoz lirikasining badiiy imkoniyatlarini chuqurroq anglashga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Bobur, Zahiriddin Muhammad. Devon. — Toshkent: Fan va texnologiya, 2012. (Nashr ma’lumotlarini foydalaniladigan nusxa bilan solishtirish lozim.)
2. Zahiriddin Muhammad Bobur. Devon. O‘zbekiston Milliy kutubxonasining elektron kitoblar bazasi. https://qr.natlib.uz/book/category/30
3. Zahiriddin Muhammad Bobur. Axborot Kutubxona Markazi. https://www.infocenter.uz/docs/uz/content/zahiriddin-muhammad-bobur
4. Isaqova, Mohlaroy. “Zahiriddin Muhammad Boburning lirik merosi”. Tadqiqotlar, 75-son, 5-qism, 2025, 190–192-betlar. https://journalss.org/index.php/tad/article/view/8981